

Ma a kopasz, keményszőrű és mirigyes *Hesperis* vegyest is nő egymással, pl. virágágyban vagy az alacsonyabb vidéken, tehát most a szőr minősége és hiánya nem mindenütt függ össze a termőhelynek természeti állapotával. Ezek a szőrök eredetileg nem a mai természeti állapotok közt keletkeztek, hanem más régi természeti faktorok között (a szőr atavizmusa). Más ismeretlen állapotok voltak akkor és követték egymást, az éghajlat, hegyi régió és termőhely között élesebb ellentétnek kellett lenni, hogy annyi eltérő systematicai lépcső és egység támadhasson, a mennyit ma a természetből ismerünk. A fajkeletkezést előmozdító okok és állapotok ma jobbadán elmosódtak. Az alakulás ősvizonyai elenyésztek, a növény megélhetésére és valamely helyen való fennmaradására az ellentétek jobban mérséklődtek, a természeti állapot jobban egyenlősödött, a növény ma életének lehetőségét sok helyen jobban megtalálja, mint az ősidőkben, tehát mindenütt jobban keveredik. Két vagy több eltérőbb szervezetű, tehát eredetileg másképp küzdő és alkalmazkodó növényfaj *Stachys alpina* és *St. silvatica*, a *Hesperis* is, ma megél egy helyen vagy egyforma helyen is s a másutt, más korban szerzett systematicai bélyegét öröklés útján a mai helyen és állapot közt is megőrizte. Ezzel természetesen nem mondtuk, hogy a növény ma nem alkalmazkodnék a hely természete szerint, sőt bizonyos helylyel a szervezkedés ma is összehangzatban van s bizonyos szervét az ott való küzdelme fakasztotta.

(Folytatása következik)

Vasvármegye harasztjai.

Irta: Dr. Waisbecker Antal (Köszeg).

(Folytatás.)

A fenti leírásból látszik, mennyire változó megyénkben az *A. Forsteri* SADL lombjának és sallangjainak alakja, számosak tehát az eltérő alakok, melyek szélsőségeikben könnyen más haraszt-fajhoz tartozóknak látszanak, pedig azok összekötő alakok által egymásba olvadnak és egymástól szigorúan el sem is különíthetők; mégis czélszerű könnyebb áttekinthetetés végett ezen eltéréseket csoportosítva elnevezni. Nézetem szerint eltérve az általam (l. c. pag 420 és 421) ajánlott beosztástól, következő alakok volnának megkülönböztetendők:

a) **f. typicum** (var. *genuinum* MILDE pro parte) Lombja 3-4-szer szárnyasan hasogatott; utolsó rendű sallangjai keskeny rhomb- vagy visszásan, tojás-alakúak.

b) **var. angustilobum** TAUSCH (var. *stenolobum* BORB. Dr. BORBÁS l. c. pag. 152) Lombja 3—4 szer szárnyasan hasogatott lándzsás sallangokkal.

c) **var. latilobum** TAUSCH (var. *platylobum* BORB. Dr. BORBÁS l. c.) Lombja 3-szor szárnyasan hasogatott, utolsó rendű sallangjai

rhomb- vagy visszásan tojás-alakúak és tömörültebben állanak, fogai szélesebbek, hegyesek, de nem hegyezettek.

d) var. **anthriscifolium** MILDE Lombja 3—4-szer szárnyasan hasogatott; elsőrendű sallangjai éles szögben felfelé elállóak, utolsó rendű sallangjai ritkásan állanak, kicsinyek és keskenyek. — Az a), b), c) és d) alatti alakok átmeneti alakjaikkal együtt, valamint a borostyánkői hegyeken, úgy a nagy és kis Pliša hegyen is nőnek; utóbbi két alak csak szórványosan.

e) f. **rutaceum** M. (Oest. bot. Zeits. 1898 pag. 421 pro varietate) Lombja csak 5—15 cm. magas, felálló vagy lehajló nyele barna, gerince zöld, lemeze rövid, szélesen tojás- vagy delta alakú. 2-szer legfeljebb 3-szor szárnyasan hasogatott, tömörültebben álló utolsó rendű sallangjai széles rhomb- vagy szélesen visszás tojás-alakúak elől kerekded szélűek, rövid tompa fogakkal. Sorust csak kevés lombján láttam; úgy látszik, elég jól telel ki. — Lombjának alakja nem csak a typus, hanem a hozzá közelebb álló var. *latilobum* lombjának természetétől is oly annyira elütő, hoga azt eleinte az *A. Ruta muraria*-val képezett koresznak tekintettem; lehet azonban, hogy csak kedvezőtlen talaj által eltörpült alak. — A nagy Pliša hegy keleti lejtőjén nem messze a többi alakoktól elég nagy számban találtam, serpentin talajon.

A felsoroltakon kívül még a következő alakok különböztet-tek meg:

f. **incisum** MILDE a sallangok fogai mélyen bemetszettek és

f. **perpinnatum** BORB. (l. c.) 4-szer szárnyasan hasogatott lombremezzel; ezek az a) és b) alatt nevezett alakkörökhöz tartoznak

f. **flabellato sulcatum** M. (Oest. bot. Zeits. 1898 pag. 421) melynél a fennirt legyező-forma emelkedések és barázdák sallangjainak hátsó felületén feltűnően ki vannak fejlődve; jobbadán az a) és c) alatti alakkörökhöz tartozik.

Az *A. Forsteri* fiatal tökéinek lombja úgy mint az sok más harasztfajnál is látható, lényegesen különbözik az ugyanazon lel-hely idősebb tökéinek lombjától; amaz kevésbé mereven felálló, csupán 15—20 cm. magas és 2—3-szor szárnyasan hasogatott lemezzel bír; szélesebb rhomb- visszásan tojásalakú sallangjai tömörültebben állanak, áttetszők, alsó szélük egyenes, sőt kissé domború is; legyezőforma vastagodott vonalak és barázdák hát-lapjukon alig láthatók. Némely tökéek kedvezőtlen talaj és egyéb viszonyok befolyásánál fogva, lombjuk ezen jellegét némí módosi-tással későbbi években is megtartják és képezik a fenn c) alatt irt var. *latilobum* alakot. Ezen alaknak úgy az ifjúkori tökének lombja, nagyon hasonlít az *A. Adiantum nigrum* lombjához és nem ritkán ad alkalmat tévedésre, elcserélésre; így egy része a Dr. LUERSEN tanár által az *A. Ad. nigrum* var. *obtusum* KIT-hez számított serpentin talajról származó harasznak MOORE (Ind. F. l. 110) szerint valószínűen az *A. Forsteri* c) *latilobum* alakjához

tartozik; ilyen példányok lehettek különben azon *A. Forsteri* között is, melyet Dr. BORBÁS tanár Dr. LUERSSEN tanárnak küldött és utóbbi tipikus *A. Ad. nigrum*nak tekintett, azonban a küldő is elcserélhette.

Az *A. Forsteri* fiatal tőkái voltak azok is, melyek SADEBECK (Sitzungs-Ber. d. Ges. f. Botanik zu Hamburg III. 1887. pag 74) azon következtetésének szolgáltak alapul, miszerint ezen haraszt serpentinmentes talajon a 6 ik nemzedékben *A. Ad. nigrum*má válik. SADEBECK sulyt fektet arra, hogy az ő növényeinek lombja fényes volt és részben jól áttelelt; már pedig az *A. Forsteri* fiataalkori lombja szintén kissé fényes, jobban telet át, mint a kifejlődött tőkék lombja és könnyen fel is cserélhető az *A. Ad. nigrum* lombjával. Kétség fér tehát SADEBECK kísérleteinek eredményéhez, annál is inkább, mert megfordítva *A. Ad. nigrum*ból serpentin talajon még nem volt *A. Forsteri* nevelhető.

Az *A. Forsteri* oly lombját is, mely az *A. Ad. nigrum* lombjához hasonlít, nem éppen nehéz beosztani, mert amannak lombja nem oly kihegyesedett, sallangjai hosszabb ékalakú alappal ülnek fel és ritkásabbak, széleik nem érintik egymást, fogaik inkább elállóak, nem pedig egymás felé előre hajlók, rövidek, csak hegyesek, soha sem kihegyezettek; alsó lapjukon hiányoznak a legyezőforma magasodások és barázdák; a sorusok fátyolkái ritkán épélűek. Ellenben az *A. Ad. nigrum* lombjának lemeze rendszerint hosszabban kihegyesedik, utolsó rendű, sallangjai tömörültebben állanak, rögtön keskenyedett rövid ékalakú alappal ülnek fel, széleik rendszerint érintkeznek, alsó szélük domború, a sallangok fogai felfelé görbültek, többé-kevésbé kihegyezettek, fátyolkái sekélyen csipkések, többször épélűek. — Habár egyik vagy másik a felsorolt ismertető jelek közül nincsen eléggé kifejezve, marad a többi; rendszerint a sallangok fogainak alakja és iránya adja a legjobb támpontot a lomb megkülönböztetésére

Ezek szerint ezen szép és messze elterjedt harasztunk jól jellemzett az *A. Ad. nigrum*mal és talán az *A. cuneifolium* VIV.-val egészen egyenértékű külön fajnak tekintendő; nézetem szerint *A. Forsteri* SADLER (1830) elnevezése megtartandó. Hogy mennyire rokon az *A. cuneifolium*hoz nem tudom, mert utóbbit nem is ismerem; van ugyan ezen elnevezés alatt egy nem régen Verona vidékén szedett példány gyűjteményemben, melyet különben nagyon megbízható forrásból kaptam, de ez kétségen kívül *A. Ad. nigrum*.

Az *A. Forsteri* SADL. lombja megénkben rendszerint nem telet át, mert áttelelésnek csak az tekinthető, ha tavaszkor az új lomb fakadásakor a tőkén még legalább 1—2 tavalyi élő lomb áll; pedig több évi megfigyelésem alapján állithatom, hogy középszerű telek után április végén a teljesen fejlődött a) b) és d) alakokhoz tartozó tőkéken élő tavalyi lomb nincsen, csak kivételesen 1—2 barnás csomkja látszik és az elszáradva fekvő tavaszi lomb közül buvik gyengéd kunkorodott új lombja. A fiatal tőkék úgy a f.

latifolium alaknak, de különösen a *f. rutaceum* alaknak lombja inkább megmarad. — 1898. január 7-én addig rendkívül enyhe és nálunk hómentes télen sikerült nekem néhány fiatal tőkét, szép zöld lombbal Borostyánkőről Dr. BORBÁS Vincze tanár úrnak küldeni, a mi még nem elég arra, hogy ezen harasztunkat rendszerint kitelelőnek mondhassuk.

15. **Phegopteris polypodioides** FÉE (*Polypodium Phegopteris* L.) A kőszegi hegység erdeiben, csermelyek partján nem ritka; helyenként seregesen nő, így Czákon és Hámorban.

16. **Phegopteris Dryopteris** FÉE (*Polypodium Dryopteris* L.) Sziklás helyeken és kőfalakon szórványosan Kőszegen, Czákon, Lékán és Borostyánkő vidékén.

17. **Phegopteris Robertiana** AL. BR. (*Polypodium Robertianum* HOFFM. Sziklás helyeken és kőfalakon szórványosan, Kőszegen Czákon. Velemben; továbbá Borostyánkő vidékén és Rohoncson (BORBÁS).

18. **Aspidium Lonchitis** SW. Régi kőfalon Kőszegen egy erős tőt találtam és láttam 8 éven át diszteni, évente több szál új lombot hajtott és sorosai jól kifejtettek. Hogy az oda ültetve lett-e? nem volt kitudható, de igen, hogy azt avatlan kezék onnan elvitték.

(Vége következik.)

Die Farne des Eisenburger Comitats in West-Ungarn.

Von Dr. A. Waisbecker in Kőszeg (Güns).

(Fortsetzung).

Aus dieser Beschreibung ist ersichtlich, wie mannigfach veränderlich die Blattspreite des *A. Forsteri* in unserem Gebiete ist, zahlreich sind daher die abweichenden Formen, welche in ihren Extremen oft als zu einer anderen Farnspecies gehörig erscheinen, jedoch durch Uebergangs-Formen mit einander eng verbunden sind. Behufs leichteren Ueberblickes kann man, etwas abweichend von meiner in der Oest. bot. Zeits. 1898 gegebenen Eintheilung, folgende auffälligere Formen unterscheiden:

a) **f. typicum** (var. *genuinum* MILDE pro parte.) Die Wedel 3—4 fach fiederschnittig, mit schmal rhombisch oder schmal verkehrt eiförmigen Segmenten letzter Ordnung.

b) **f. angustilobum** TAUSCH. (var. *stenolobum* BORB. Dr. BORBÁS l. c. pag. 152) Die Wedel 3—4 fach fiederschnittig mit schmalen, lanzettlichen Segmenten.

c) **f. latilobum** TAUSCH. (var. *platylobum* BORBÁS (l. c.)) Die Wedel etwa 20 cm. lang, 3-fach fiederschnittig, ihre rhombischen oder verkehrt eiförmigen Segmente letzter Ordnung stehen dichter als bei den sub a) und b) angeführten Formen, ihre Zähne sind breiter, spitz aber nicht zugespitzt, auch nicht nach aufwärts gekrümmt.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1902

Band/Volume: [1](#)

Autor(en)/Author(s): Waisbecker Anton [Antal]

Artikel/Article: [Vasvármegye harasztjai. 204-207](#)